

УДК 342.1(=161.2):177.3

[http://doi.org/ 10.33989/2075-1443.2023.47.282568](http://doi.org/10.33989/2075-1443.2023.47.282568)

[orcid.org/ 0000-0003-0500-3000](https://orcid.org/0000-0003-0500-3000)

[orcid.org/ 0000-0001-5622-6357](https://orcid.org/0000-0001-5622-6357)

Олексій Штепа, Світлана Коваленко

ШТЕПА Олексій Олександрович – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – філософія права, соціальна філософія.

aleksej83@ukr.net

КОВАЛЕНКО Світлана Василівна – викладач циклової комісії гуманітарної підготовки, спеціаліст вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Сфера наукових інтересів – історія філософії, філософія права.

kovalenko.svitlana@ukr.net

ІДЕЯ ПРАВДИ-СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті здійснено аналіз ідеї правди-справедливості як інструменту трансформації ментально-правових стереотипів українського етносу в державотворчому дискурсі. Серед іншого, було встановлено, що українське уявлення про правду тісно пов'язане з європейською ідеєю істини. Формування такої ідеї було своєрідною відповіддю (захисною реакцією) народної свідомості на відсутність «правди» в повсякденному бутті ранньокласового українського соціуму, що надзвичайно болісно сприймалось як окремим індивідом, так і спільнотою, загалом. Водночас справедливість як соціально-філософський феномен покликана ви-

© О. О. Штепа, С. В. Коваленко, 2023

ступати своєрідним моральним мірилом відносин між індивідами у соціумі. Вона розглядається як авторитетний критерій встановлення відповідності між характером людської діяльності та її оцінкою соціальною спільнотою. У модерній суспільній свідомості ідеал справедливості все частіше проявляється через функціонал прав людини, соціальної рівності та однакових стартових можливостей для будь-якого індивіда.

Ключові слова: *правова ментальність, ідеологія, етнос, автоматизми, стереотипи, державотворення, стресогенез, соціум, ідея, правда-справедливість.*

Постановка проблеми. В останні роки своєї історії український етнос зіткнувся з багаточисельними зовнішніми та внутрішніми викликами, що, значною мірою, стали результатом його попередньої генези та глибинних трансформацій у суспільній свідомості. Ці зміни, у свою чергу, стали закономірною відповіддю спільноти на низку історичних процесів та явищ, які мали місце на території проживання народу від найдавніших часів і до сьогодення. При цьому, одним з центральних стереотипів вітчизняної політико-правової ментальності є уявлення про правду-справедливість як про базовий суспільний ідеал та основу правопорядку. Офіційне і публічне проголошення правди має бути найпершою вимогою перехідного суспільства, позаяк тільки її виконання й уможливує реалізацію практично всіх подальших стратегій обходження з минулим. При цьому правда тут охоплює не лише знання про окремі факти, але й усвідомлення причин, наслідків та природи того, що відбулося. У контексті транзитивного правосуддя правда сфокусована на викритті жорстокості попереднього режиму і конфліктів, що відбулись.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема ментальності та формування поведінкових стереотипів цікавить вітчизняних та зарубіжних науковців досить давно. Найбільшого поширення поняття «ментальність» набуває в працях французької історичної школи «Аналів». У науковому доробку М. Блока, Ф. Броделя, М. Вовеля, Ж. Ле Гоффа, Ж. Лефевра, Л. Февра, Р. Мандру та інших вчених розкривається зміст ментальності та її структур, а також особливості їх впливу на повсякденне життя та діяльність індивідів, що жили в різні історичні епохи.

Майже всі видатні діячі української культури у своїх творах також порушували проблеми ментальності з різних точок зору. Так, М. Грушевський, М. Костомаров – проблема генези української ментальності в історичній ретроспективі; Д. Чижевський – теорія та методологія функціонування ментальності та відображення ментальних стереотипів в національній культурі; П. Куліш, Т. Шевченко – аналіз етнічної

ментальності в літературних творах; Г. Сковорода, П. Юркевич – ментальність як прояв «божественного» начала людини; В. Липинський, І. Франко – вплив ментальності на політичне та соціально-економічне буття соціуму.

Мета та завдання статті. У даній статті автори мають на меті проаналізувати ідею правди-справедливості як інструменту трансформації правової ментальності українського етносу та показати її вплив на зміст його поведінкових стереотипів.

Методологія дослідження. Методологія даного дослідження має комплексний характер і базується на соціально-філософському та філософсько-правовому аналізі поведінкових настанов українців у сфері праворозуміння. В його основу покладено комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних юридичних методів і принципів. Пріоритет тут надається екзистенційно-антропологічному підходу, підгрунтам якого є інтерсуб'єктність.

Результати. Інструментом коригування таких деструктивних у державотворчому дискурсі феноменів, як правовий нігілізм, анархізм, громадянська пасивність, корупція, непотизм тощо має стати суспільна ідеологія, розроблена на основі прадавніх суспільних ідей та стереотипів національної правової ментальності. При цьому, ключовими в українській правовій культурі є уявлення про правду-справедливість, волю-свободу та братерство-рівність.

Перша із цих ідей є найбільш давньою і первісною по відношенню до двох інших. Вона походить з давньоруської чи й ще більш ранньої міфології. Так, дослідник української міфології В. Войтович зазначає, що Прав (Права) – духовний світ богів, крона Дерева життя, одна з іпостасей суцього (Прав, Яв, Нав), яка надає всьому гармонію та порядок, тобто закони (правди). Звідси, на думку автора, праведний той, хто жив за законом Божим. Він зауважує, що згідно з деякими віруваннями, Права – бог правосуддя, мудрий старець у довгій білій одежі із золотим ланцюгом на грудях, який жодну справу не залишає незавершеною, а грізним Права буває до тих, хто приймає несправедливе рішення (Войтович, 2012, с. 393). Таким чином, у світогляді наших предків уявлення про Правду тісно переплітається з такими суспільно-правовими інститутами, як закон, правосуддя та справедливість, що, взаємодіючи, закладали основу державотворчих процесів на українських землях.

Обговорення. Тракткування цієї ідеї в науковій думці не є однозначним. Наприклад, вітчизняні етнопсихологи О. Донченко та Ю. Романенко наголошують, що, на відміну від істини, яка є орієнтиром західного логічного психотипу, сходові притаманний вимір правди –

нормативно-світоглядного еталона свідомості, яка, оволодіваючи сенсом, стає тоталітарною. Автори вважають, що вона не описує, не оцінює, а наказує, оскільки у правді немає альтернатив. Правда, на їх думку, нагадує егоцентричне дитяче захоплення, у якому немає навіть тіні від почуття реальності, є лише сліпий, невгамовний потяг до гри в реальність, до нав'язування «Я»... (Донченко, Романенко, 2001, с. 146). Тобто ці дослідники відносять українську правову свідомість та притаманну їй ідею правди-справедливості до так званого «східного типу», але із цим важко погодитись. Вважаємо більш слушною думку філософа та дослідниці феномена ментальності В. Храмової, яка припускає, що правда поєднує істину і справедливість. Причому соціальна справедливість згідно з традиційними уявленнями українців, на її думку, суттєво різниться з ідеальним комуністичним світоустроєм в його російському варіанті, що відповідає справедливості православ'я... (Храмова, 2007, с. 53). Із В. Храмовою солідарна й інша дослідниця цього феномена Н. Чехун, яка категорію «правди» розглядає в триєдності – у гносеологічному, суспільно-політичному та морально-етичному вимірах, тобто в єдності об'єктивної істини, соціальної справедливості та моральності...(Чехун, 1995, с. 9).

Виходячи із цього, можна стверджувати, що українське уявлення про правду тісно пов'язане з європейською ідеєю істини, а отже, є породженням не тільки східної ментальності, а й західної (у даному контексті не можна ігнорувати ту обставину, що значна частина українських земель тривалий час перебувала у складі європейських державних утворень – Литовсько-Руської держави та Речі Посполитої, що не могло не позначитись на психічних стереотипах та уявленнях їх населення).

Досить яскраво ця ідея проявляється в контексті протиставлення Правди Кривді у вітчизняній культурі. Відомо, що в українському фольклорі Правда порівняно часто зображується у вигляді молодого юнака, який став жертвою підступності свого брата Кривди і був осліплений, але волею Долі і завдяки власному доброму серцю зміг не лише повернути зір, а й отримати немалі статки. Антигерой Кривда, намагаючись повторити успіх брата, стає жертвою злих духів та помирає (Войтенко, 2012, с. 393).

Отже, з точки зору народної правової свідомості, людина може виправити будь-яку життєву ситуацію, якщо нею буде керувати добра воля та благий намір, що і становлять сутність життя по правді. Уже в цьому казковому сюжеті чітко прослідковується уявлення наших пращурів про справедливість та правосуддя, яке стає на бік «кордоцентричного героя» – юнака з добрим серцем. За висновком дослідника архетипів української ментальності О. Тополя, аналогічний зміст

уявлення про правду прослідковується і в народній казці «Названий батько» (Тополь, 2014, с. 248-249). Вивчивши зміст вказаних творів, приходимо до висновку, що правда в українській правовій свідомості є проявом не тільки об'єктивної істини та раціонального правосуддя, а й реалізацією ідеї гуманізму та милосердя (що, однак, її безпосереднього зв'язку з істиною не заперечує).

З історії відомо, що найбільш давній та повний звід законів доби Київської Русі також носив назву «Правди». Наприклад, український філософ О. Гуцуляк слушно зауважує, що правда засвідчує не просту наявність, а вищу осмисленість буття, де істина підтверджує буття правди. Так, за визначенням філософа, «Русь пошуку Закону-Правди (Практичної Істини) – це носій теорії справедливого світу, відповідно до якої люди бачать світ справедливим і чесним місцем, у якому кожен отримує по заслугах. Нещастя падають на голови жертв за те, що вони скоювали щось негідне, адже переконання у справедливості світу забезпечує почуття контролю над подіями і відсторонює тривогу, створюючи психологічний комфорт, базований на тому, що неприємності трапляються з неприємними або нерозумними людьми (етносами, націями)» (Гуцуляк, 2008, с. 87-88). Отже, формування такої ідеї було своєрідною відповіддю (захисною реакцією) народної свідомості на відсутність «правди» в повсякденному бутті ранньокласового українського соціуму, що надзвичайно болісно сприймалось як окремим індивідом, так і спільнотою загалом.

Як підкреслює українська дослідниця Н. Чехун, з точки зору сучасної філософської науки, правда – це категорія соціальної філософії, яка відображає не просто об'єктивно-істинне знання про світ, але і відповідність наших оцінок дійсності, яке міститься у соціальному контексті та виявляється як цілісне усвідомлення людиною світу та самої себе. Правда, на думку дослідниці, являє собою не просто об'єктивне знання про дійсність, а логічний перехід від знань про навколишній світ до позитивних практичних дій (Чехун, 1995, с. 9).

Таким чином, правда невіддільна від буття людини та її повсякденної діяльності. Єдиним критерієм життя по правді в уявленні українців є позитивні «добрі» вчинки, що чітко розмежовують в народній свідомості «людей добрих» від їх моральних антагоністів. На думку історика Н. Яковенко, в щоденному вираженні антитеза «доброї» та «злої» людини в уявленні наших предків мала відповідати стандартам, який Макс Вебер охрестив поняттям «легітимного порядку» (Яковенко, 2002, с. 108). Тобто ідея правди, крім іншого, у суспільній свідомості давніх українців виступала джерелом легітимації будь-якої влади та продукуваних нею норм співжиття у соціумі.

Уявлення про правду, як ми бачимо, тісно пов'язується з уявленням про справедливість, яка, на думку багатьох дослідників, є більш пізнім, більш раціональним та чітко визначеним похідним від правди феноменом.

Попри це, уявлення про справедливість так само залишається індивідуальним та суб'єктивним. Зокрема, дослідник даного феномена В. Левкулич слушно зауважує, що соціокультурна ситуація самим фактом наявності безлічі смислових універсумів заперечує генералізаційні підходи до справедливості. На його думку, у ситуації численних смисло-пропозицій індивід змушений рефлексувати, аналізувати, співвідносити різні часткові аспекти справедливості з універсумними імперативами. Недолік такої ситуації, з його точки зору, полягає в тому, що вона істотно обмежує генералізаційні способи смисло-будівництва в цій сфері. При цьому автор підкреслює, що цей статус-кво водночас сприяє індивідуальному пошуку, виявленню та ієрархізації уявлень про справедливість (Левкулич, 2017b, с. 207).

Так, австрійський філософ Ф. Хайек резонно наголошує, що «справедливість – це аж ніяк не врівноваження інтересів, про які йдеться в конкретному випадку, чи навіть інтересів певних класів або осіб, і її мета полягає не в спричиненні якогось конкретного стану справ, що вважається справедливим. Вона не стосується наслідку якогось конкретного вчинку. Дотримання того чи іншого правила гідної поведінки нерідко може мати непередбачувані наслідки, які у разі їх свідомого спричинення розглядаються як несправедливі. А збереження спонтанного порядку часто вимагає змін, які в разі зумовлення їх людською волею були б несправедливими» (Хайек, 1999, с. 87).

Отож уявлення про справедливість є індивідуальним та залежить від конкретних життєвих обставин, у яких змушений діяти той чи інший індивід, соціальна група, соціум.

До переліку основних елементів формування уявлень про справедливість В. Левкулич відносить, по-перше, цінності, потреби й інтереси; по-друге, соціальні очікування (експектації) і соціальні уявлення (сміслообрази) про належний рівень і форми (ідеал) справедливості; по-третє, неформальні вимоги щодо виконання соціальних ролей, критерії оцінки належного, а також ступінь реалізації прав і свобод (Левкулич, 2017a, с. 212).

Справедливість як соціально-філософський феномен покликана виступати своєрідним моральним мірилом відносин між індивідами у соціумі. Вона розглядається як авторитетний критерій встановлення відповідності між характером людської діяльності та її оцінкою соціальною спільнотою. Історичні корені ідеї справедливості сягають

первіснообщинного ладу з його принципом таліону («око за око, зуб за зуб»), рівністю безкласового суспільства та відсутністю державного примусу як інструменту пригнічення волі індивіда чи соціальної спільноти.

У вітчизняному дискурсі, за спостереженнями В. Храмової, справедливість – не лише рівність «синів» єдиної Матері-України, тобто рівні соціально-правові умови для кожного, хто починає життя. А далі, на думку дослідниці, оскільки існує «рівна нерівність», все залежить від конкретної людини, від її вроджених та набутих шляхом самоформування здібностей, що дають змогу вчасно розпізнати «споріднений» вид діяльності... (Храмова, 1992, с. 29). Сучасні реалії українського суспільства, з його яскраво вираженою соціальною нерівністю та наявністю так званих «привілейованих прошарків», таке уявлення про справедливість повністю нівелюють, що зумовлює виникнення на вітчизняних теренах багаточисленних соціальних конфліктів, починаючи від звичайних страйків на окремих підприємствах і закінчуючи такими потужними соціальними вибухами, як акції протесту 2013-2014 років.

Водночас феномен справедливості, передусім соціальної, виступає надзвичайно потужним чинником консолідації «розколотого», за термінологією С. Хантінгтона, українського соціуму. Наприклад, політолог Т. Нагорняк констатує, що в Україні, незалежно від прапорів і гасел, усі майдани кінця 2013-початку 2014 років мали економічну складову і повстали насамперед проти олігархізації влади, соціальної несправедливості, маргіналізації не просто окремих професійних страт, а цілих територій, вимивання середнього класу в суспільстві. Просто олігархи, на його думку, у кожного майдану були свої (влада В. Януковича для одних і «київська хунта» для інших) (Нагорняк, 2014, с. 354). Це дає підстави зробити висновок, що Схід і Захід країни та різні соціальні й етно-конфесійні групи населення цілком реально можуть об'єднатись навколо ідеї справедливості як рушійної сили розвитку соціуму.

Проте, як слушно зазначає В. Левкулич, володіючи значним інтегративним потенціалом, ідея справедливості не повинна зводитись до суто умоглядної конструкції, а має враховувати культурні та історичні традиції суспільства конкретного історичного формату. Уявлення про справедливість, незважаючи на їх індивідуальні відмінності та різні сфери застосування, на його думку, завжди мають в своїй основі деякий соціокультурний статус кво (Левкулич, 2017а, с. 213). Ідея справедливості в українському дискурсі може ґрунтуватися на давніх традиціях ідеалів міщанського братства та козацького егалітаризму і

демократизму, дієвість та популярність яких засвідчили ті ж таки події на Майдані 2013-2014 років.

В. Левкулич доречно підкреслює, що істотною причиною трансісторичної значущості фактора справедливості є та обставина, що уявлення про справедливість слугують регламентною вимогою і моральною санкцією (виправданням) індивідуальної і суспільної життєдіяльності (особливо коли йдеться про переломні, біфуркаційні періоди, які потребують принципового світоглядного аксіологічного вибору на користь однієї з альтернатив) (Левкулич, 2017а, с. 211).

Сучасне розуміння справедливості модернізується та адаптується до найбільш нагальних потреб людини в соціумі. У модерній суспільній свідомості ідеал справедливості все частіше проявляється через функціонал прав людини, соціальної рівності та однакових стартових можливостей для будь-якого індивіда. Особливо показовою ця тенденція стала в останні роки: після початку інтеграції вітчизняного соціуму до європейського цивілізаційного простору.

Водночас ідея соціальної справедливості, як і будь-яка інша ідея не може абсолютизуватись і має бути збалансованою стосовно інших суспільних ідей. Варто мати на увазі, що дискурс соціальної справедливості зумовлює протилежні тенденції: і підтримує людей, і створює непереборні проблеми, які при цьому поступово починають переважати над вигодами соціальної допомоги. Зважаючи на відому схильність українців до патерналізму, масштабне впровадження в життя ідеї соціальної справедливості, нерідко спотворення її змісту на догоду політичному популізму може призвести до формування в масовій свідомості населення психології соціального паразита, що однозначно не матиме конструктивного впливу на процеси вітчизняного державотворення, перетворюючись на різновид соціальної утопії, мало зв'язаної із життям.

Висновки. Деструктивні поведінкові стереотипи українського етносу, що сформувалися, серед іншого, і під впливом дії чинників стресогенезу можуть бути скореговані за допомогою правової ідеології державного будівництва, що має базуватися на змісті ідеї правди-справедливості. Розроблена ідеологія повинна спиратися на найбільш стійкі конструктивні настанови національної правової ментальності, органічно доповнюючи та ідейно обґрунтовуючи їх.

Проте, впровадження правової ідеології державного будівництва є не єдиним інструментом корекції політико-правових настанов українців. Останні події в Україні чітко засвідчили прагнення значної частини соціуму до зміни цивілізаційного вектору розвитку на європейський. І хоча наша країна поки що не стала членом Європейського

Співтовариства, проте уже зараз вітчизняне суспільство активно за своєю європейські ідеї, ідеали та цінності. Вплив європейської правової культури та правосвідомості має стати ще одним чинником подолання наслідків ментального стресогенезу українського етносу та викорінення найбільш контрпродуктивних поведінкових автоматизмів у юридично значимій сфері людської діяльності.

Список використаних джерел

- Войтович В. М. Українська міфологія. 3-є вид. Київ : Либідь, 2012. 664 с.
- Гуцуляк О. Українська національна ідея і пошук Книги національного буття. Соціальна психологія. 2008. № 3. С. 84–93.
- Донченко О. А. Архетипи соціального життя і політика: Глибинні регулятори психополітичного повсякдення. Київ : Либідь, 2001. 336 с.
- Левкулич В. В. Соціокультурна зумовленість уявлень про справедливість. Гілея. 2017. № 4. С. 209–213.
- Левкулич В. В. Справедливість як світоглядна проблема нормативної теорії. Гілея. 2017. № 8. С. 204–207.
- Нагорняк Т. Л. Конфлікт держави і суспільства в Україні. Гілея. 2014. № 9. С. 352–362.
- Тополь О. В. Архетипи української ментальності в професійному дискурсі. Гілея. 2014. № 8. С. 247–250.
- Хайєк Ф. А. Право. Законодавство та свобода: нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії : в 3 т. Київ: Сфера, 1999. Т. 2 : Міраж соціальної справедливості. 196 с.
- Храмова В. До проблеми української ментальності. Українська душа / за заг. ред. В. Храмової. Київ : «Фенікс», 1992. С. 3–35.
- Храмова В. Л. Ментальные предпосылки украинского парадокса. Наука та наукознавство. 2007. № 1. С. 46–69.
- Чехун Н. В. Правда як соціально-філософська категорія : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11. Одеса, 1995. 19 с.
- Яковенко Н. Паралельний світ: дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. Київ : Критика, 2002. 416 с.

Referenses

- Chekhun, N. V. (1995). *Pravda yak sotsialno-filosofska katehoriia* [Truth as a socio-philosophical category]. (Extended abstract of PhD dissertation). Odesa [in Ukrainian].
- Donchenko, O. A. (2001). *Arkhetypy sotsialnoho zhyttia i polityka: Hlybynni rehulyatory psykhopolitychnoho povsiakdennia* [Archetypes of social life and politics: Deep regulators of psychopolitical everyday life]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Hutsuliak, O. (2008). *Ukrainska natsionalna ideia i poshuk Knyhy natsionalnoho buttia* [The Ukrainian national idea and the search for the Book of National Being]. *Sotsialna psykholohiia* [Social Psychology], 3, 84-93 [in Ukrainian].

- Khaiiek, F. A. (1999). *Pravo. Zakonodavstvo ta svoboda: nove vykladennia shyrokyykh pryntsyviv spravedlyvosti ta politychnoi ekonomii* [Right. Legislation and freedom: a new exposition of the broad principles of justice and political economy] (Vol. 2). Kyiv: Sfera [in Ukrainian].
- Khramova, V. (1992). Do problemy ukraïnskoï mentalnosti [To the problem of the Ukrainian mentality]. In *Ukraïnska dusha* [Ukrainian soul] (pp. 3-35). Kiev: "Feniks" [in Ukrainian].
- Khramova, V. L. (2007). Mentalnye predposylky ukraïnskoho paradoksa [Mental premises of the Ukrainian paradox]. *Nauka ta naukoznavstvo* [Science and science], 1, 46-69 [in Russian].
- Levkulych, V. V. (2017a). Sotsiokulturna zumovlenist uïavlennia pro spravedlyvist [Sociocultural conditioning of ideas about justice]. *Hileia* [Hileia], 4, 209-213 [in Ukrainian].
- Levkulych, V. V. (2017b). Spravedlyvist yak svitohliadna problema normatyvnoi teorii [Justice as a worldview problem of normative theory]. *Hileia* [Hileia], 8, 204-207 [in Ukrainian].
- Nahorniak, T. L. (2014). Konflikt derzhavy i suspilstva v Ukraïni [The conflict between the state and society in Ukraine]. *Hileia* [Hileia], 9, 352-362 [in Ukrainian].
- Topol, O. V. (2014). Arkhetypy ukraïnskoï mentalnosti v profesiïnomu dyskursi [Archetypes of Ukrainian mentality in professional discourse]. *Hileia* [Hileia], 8, 247-250 [in Ukrainian].
- Voitovykh, V. M. (2012). Ukraïnska mifolohiia [Ukrainian mythology]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
- Yakovenko, N. (2002). *Paralelnyi svit: doslidzhennia z istorii uïavlennia ta idei v Ukraïni XVI-XVII st.* [Parallel world: research on the history of ideas and ideas in Ukraine of the XVI-XVII centuries]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
- Shtepa O.O., Kovalenko S.V.

Shtepa O. O. , Kovalenko S. V.

**THE IDEA OF TRUTH-JUSTICE AS A TOOL FOR THE
TRANSFORMATION OF THE LEGAL MENTALITY OF THE
UKRAINIAN ETHNOSIS IN THE CONTEXT OF NATIONWIDE STATE
CREATION: A SOCIAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS**

Introduction. In the last years of its history, the Ukrainian ethnic group faced numerous external and internal challenges, which, to a large extent, were the result of its previous genesis and profound transformations in public consciousness. At the same time, one of the central stereotypes of the domestic political and legal mentality is the idea of truth and justice as a basic social ideal and the basis of the legal order. **Analysis of research and publications.** The problem of mentality and the formation of behavioral stereotypes has been of interest to domestic and foreign scientists for a long time. The concept of «mentality» is most widespread in the writings of the French historical school «Annals». The scientific work of M. Blok, F. Braudel, M. Vovel, J. Le Hoff, J. Lefebvre, L. Fevre, R. Mandr and

other scientists reveals the content of mentality and its structures, as well as the peculiarities of their influence on everyday life and activities of individuals who lived in different historical eras. The purpose and objectives of the article. In this article, the authors aim to analyze the idea of truth-justice as a tool for transforming the legal mentality of the Ukrainian ethnic group and to show its influence on the content of its behavioral stereotypes. **Research methodology.** The methodology of this research has a complex nature and is based on a socio-philosophical and philosophical-legal analysis of the behavioral guidelines of Ukrainians in the field of legal understanding. **The results.** The social ideology, developed on the basis of ancient social ideas and stereotypes of the national legal mentality, should become a tool for correcting such destructive phenomena in the state-building discourse as legal nihilism, anarchism, civic passivity, corruption, nepotism, etc. At the same time, the concepts of truth-justice, will-freedom and fraternity-equality are key in Ukrainian legal culture. **Discussion.** The interpretation of this idea in scientific opinion is not unambiguous. This idea clearly manifests itself in the context of the opposition between Truth and Evil in the national culture. Truth is inseparable from human existence and daily activities. The idea of truth is closely related to the idea of justice, which, according to many researchers, is a later, more rational and clearly defined phenomenon derived from truth. Justice as a socio-philosophical phenomenon is intended to act as a kind of moral measure of relations between individuals in society. It is considered as an authoritative criterion for establishing the correspondence between the nature of human activity and its assessment by the social community. **Conclusions.** Destructive behavioral stereotypes of the Ukrainian ethnic group that were formed, among other things, under the influence of factors of stressogenesis can be corrected with the help of the legal ideology of state building, which should be based on the content of the idea of truth and justice. The developed ideology should be based on the most stable constructive guidelines of the national legal mentality, organically complementing and ideologically justifying them.

***Key words:** legal mentality, ideology, ethnos, automatisms, stereotypes, state formation, stressogenesis, society, idea, truth-justice.*

Надійшла до редакції 05.06.2023 р.